

Aktuálne číslo časopisu *Culturologica Slovaca*

Vážené čitateľky, vážení čitatelia,

listujete, obrazne povedané, prvými stránkami špeciálneho čísla odborného časopisu *Culturologica Slovaca* venovaného 20. výročiu vzniku Katedry kulturológie na Filozofickej fakulte Univerzity Konštantína Filozofa (FF UKF) v Nitre, ktorej existencia sa datuje do akademického roka 1999/2000. Vznikla z iniciatívy prvého rektora UKF, významného kulturológa a literárneho vedca Petra Libu, zároveň prvého vedúceho katedry (2000 – 2003). Preto neprekvapí že dominantnou témou predkladaného čísla je *Príbeh nitrianskej kulturologickej školy*, ktorá predstavuje povedľa literárnovednej a semiotickej jednu z podstatných línií medzinárodne rešpektovanej Nitrianskej školy a jej korene v rámci nej siahajú do posledných dekád 20. storočia.

Jedna z hlavných motivácií a intencií kreovania tohto vydania nášho vedeckého periodika vychádzala v daných súvislostiach z potreby zhodnotenia kvality, špecifickosti a docenenia prínosu nitrianskeho kulturologického myslenia v retrospektívnom pohľade. Zároveň sme však chceli vytvoriť dialogický priestor pre otvorenie živej diskusie o povahe jeho súčasných podôb a ďalšieho smerovania, a to v súčasných, krajne nepriaznivých kultúrno-spoločenských reáliách. V nasledujúcich štúdiách a odborných textoch sa preto nestretnete len s „nostalgický“ rekapitulačným naratívom, ale i kritikou reflexiou stavu kulturológie v čase bezprecedentných výziev, ktorých naliehavosť aktuálna koronakrízou ešte viac, augmentačne zvýraznila.

Je prirodzené, že v reflexii týchto problémových okruhov – ktorým je venovaná celá sekcia *Štúdie a reflexie* – sme oslovili v prvom rade zakladateľov nášho univerzitného pracoviska. Nakoľko jeho spomínaný hlavný *spiritus movens* Peter Liba (1931 – 2020) nás, bohužiaľ, minulý rok navždy opustil, tematické číslo symbolicky otvára jeho starší, no svojím nastolením problému (najmä v slovenských reáliách) stále aktuálny text *O kontinuite a diskontinuite v kultúre* (2012).¹ Ďalšie dve štúdie pochádzajú z pera spoluzakladateľov katedry, renomovaných odborníkov, kulturológa, estetika, germanistu Vincenta Šabíka a kulturológa, filozofa a literárneho vedca Dalimíra Hajka, ktorí na nej dlhé roky vedecky i pedagogicky pôsobili. Prvý z nich sa v texte dedikovanom pamiatke Petra Libu *Kulturológia ako veda o človeku* zameral o. i. na problematiku trieštenia kultúry a jej zlyhávania v časoch prebiehajúcej „korunnej“ krízy, na čo by mala práve kulturológia, podľa neho ako „veda vied“ nielen poukazovať, ale aj aktívne vstupovať do spôsobov hľadania riešení týchto negatívnych procesov. Dalimír Hajko vo svojej štúdii *Nitrianska kulturologická škola* poskytuje najprv v istom náčrte vlastný pohľad na prvotné motivácie a akosť kulturologického skúmania pred, no najmä po vzniku Katedry kulturológie FF UKF pred viac ako dvadsiatimi rokmi. Zároveň však predostiera inovatívne kulturologické podnety iného chápania *exegetiky* – v jej možnej hermeneutickej aplikácii – a filozoficky poňatej *špekulácie* ako ťažiskových, interpretačne výkladových metód výskumu kultúry.

Katedrovému výskumu nezávislej kultúry a umenia je venovaný príspevok estetika, semiotika a hudobného tvorca Júliusa Fujaka *Vlastná vetva nezávislého myslenia nitrianskej kulturológie*,

¹ Ide o text zo zborníka *Kultúra v premenách globalizácie* (2012, ed. Erika Moravčíková) z rovnomennej vedeckej konferencie, ktorá sa uskutočnila 27. októbra 2011 na pôde Filozofickej fakulty Univerzity Konštantína Filozofa v Nitre.

ktorým sa snaží v istom rekapitulačnom pohľade poukázať na význam tejto línie kulturologického skúmania (previazaného aj s pedagogickou praxou a výchovou mladých vedeckých pracovníkov) – a to aj v kontexte narastajúcich diskriminačných tlakov, lyotardovsky povedané, performativity a komodifikácie výsledkov humanitných, spoločenských vied a univerzitného vzdelávania. Autormi ďalších textov sú doterajší vedúci Katedry kulturológie, resp. ich zástupcovia, ktorí tvarovali charakter pracoviska viaceré funkčné obdobia. Literát a kulturológ Jozef Leikert (pracovisko viedol v období 2004 – 2013) sa v osobnejšie ladenej eseji s názvom *Pocity, ktoré zostávajú* zaoberá peripetiami vývoja katedry a profilácie odboru kulturológia počas jeho pôsobenia, uvádzajúc množstvo faktov a súvislostí zo subjektívne sebareferenčnej perspektívy vo forme spomienkového svedectva. Teatrológ a kulturológ Miroslav Ballay (vo funkcii vedúceho katedry bol v rokoch 2013 – 2021) sa v texte *Ateliérový modus výučby* venoval istému výseku vedecko-pedagogickej činnosti katedry v Univerzitnom tvorivom ateliéri FF UKF v Nitre, ktorého vznik inicioval v akademickom roku 2008/2009. Ide o komplexnú reflexiu prepájania inovatívnych vedecko-pedagogických iniciatív v tomto multifunkčnom priestore, naviazaných najmä na kultúrnu teatrológiu, dlhodobo rozvíjanú autorom na pôde pracoviska. Príspevok *Rozvoj Katedry kulturológie FF UKF v Nitre (dôležité medzníky, udalosti, osobnosti)* filozofa a kulturológa Jozefa Palitefku (dlhoročného zástupcu vedúceho katedry; na poste vedúceho nášho pracovného kolektívu je od roku 2021) uzatvára hlavný tematický rámec tohto osobitého čísla. Poskytuje enumeratívne meritórny, faktografický popis vývoja jednotlivých, pre kvalitatívny rozvoj determinujúcich segmentov života katedry v širšom „historiografickom“ rozpätí.

V druhej sekcii *Rozhľady* sa môžete oboznámiť s veľmi zaujímavými vedeckými a prípadovými štúdiami našich kolegyň a kolegov aj z iných, odborovo príbuzných akademických pracovísk. Kunsthistorička Andrea Bátorová z Katedry dejín výtvarného umenia FiF Univerzity Komenského v Bratislave v rozsiahlej analýze „*Iné a predsa rovnaké umenie*“: *paradigma Ostkunst v diele Tomáša Štraussa* zameriava svoju pozornosť na kultúrno-spoločenské a politické pozadie Štraussovej terminológie. Poukazuje okrem iného na jeho kritiku demonizácie umenia tzv. Východného socialistického bloku v čase Studenej vojny spoza druhej strany „železnej opony“ a taktiež na jeho obhajobu „myšlienky stredoeurópskeho priestoru“, v ktorom sa (neo)avantgardné umelecké hnutia mohli rozvíjať aj bez ohľadu na dobové ideológie, vzdorujúc tak politickej inštrumentalizácii umenia. Dvojica spoluautorov, kulturológov Jozef Čukan a Boris Michalík z Katedry manažmentu kultúry a turizmu FF UKF v Nitre v odbornom texte *Terénny výskum v kultúrnej antropológii v optike teórie a praxe* ponúkajú vlastný vhlad do metodologicko-teoretického rámca terénneho výskumu, ale aj rôznych determinánt praktických výskumných techník v kultúrnej antropológii. Odvolávajú sa pritom na poznatky z publikovaných prameňov a z vlastných výskumov jednak slovenských minorít v Maďarsku, Rumunsku, Srbsku, Chorvátsku, tradičnej kultúry na Slovensku a jednak života beduínov v Sýrskej púšti. V anglickej štúdii „*Slovenské spevy*“ online: *Project Ludo Slovenský and the crowdsourced digitization of a folk song collection* etnomuzikologičky a hudobníčky Jany Ambrózovej, vedúcej Katedry etnológie a folkloristiky FF UKF v Nitre, sa môžete konfrontovať s reflexiou jedinečného projektu digitalizácie ľudových piesní (fungujúceho od roku 2016) na báze dobrovoľníctva (výsledkom participácie 150-tich dobrovoľníkov je zdigitalizovanie cca 3000 piesňových zápisov, z toho viac ako desatina je už dnes sprístupnená na webovej stránke). Autorka nás oboznamuje s kontextom genézy celého projektu, zohľadňujúc teoreticko-metodologické aspekty procesu digitalizácie a publikovania piesní na internete. Kulturologička Dominika Krajčovičová zas spracovala tému nekonvenčného súčasného tanca v oblasti tzv. neziadovanej kultúry v príspevku *Súčasný tanec na Slovensku z perspektívy nezávislého umelca Lukáša Bobalíka*, prinášajúc obsiahly profil tvorby

tohto tanečníka a choreografa pohybujúceho sa v prostredí nezávislých kultúrnych centier a uzlov na Slovensku.

Integrálnou súčasťou každého čísla nášho odborného periodika sú aj kvalitné výstupy študentov, poväčšine absolventov magisterského stupňa štúdia kulturológie v sekcii *Zo študentskej vedeckej činnosti*. Tentoraz padla voľba na vybrané kapitoly z diplomových prác ukrajinskej kulturológičky Kseniie Shkroby a jej kolegu Matúša Ohrádku. Kým Shkroba sa v texte *Vplyv súčasnej krízy kultúry na formovanie našich hodnôt* venuje otázkam vzťahu hodnotového pluralizmu a relativizmu, resp. aj konceptom tolerance vs. nihilizmu v kontexte krízy hodnôt, Ohrádko v stati *Externality sociálnych médií a ich dopad na humanitu človeka* rieši aktuálny problém najmä ich negatívnych vplyvov – konkrétne, rôznych manipulatívnych praktík komodifikácie a monetizácie temer všetkého v tzv. on-line priestore, no autor sa snaží aj hľadať možnosti humánneho „preformátovania“ digitálnych technológií v záujme riešenia akútnych neodkladných globálnych výziev.

V poslednej sekcii *Správy a recenzie* nájdete referencie Adriany Švajdovej o vedeckých podujatiach o nezávislej kultúre v čase koronakrízy (ktoré sa uskutočnili na prelome rokov 2020/2021 v rámci záveru riešenia grantovej úlohy VEGA *Charakter a vývoj nezávislej kultúry a umenia na Slovensku po roku 1989*) a Kristíny Jakubovskej o Dni otvorených dverí v tomto roku na Katedre kulturológie FF UKF. Sekcia prináša aj recenzie zaujímavých odborných knižných i hudobných titulov vydaných u nás i v zahraničí, ktorých autorkami sú okrem spomenutej A. Švajdovej, Angélica Albuerno Gayo a Erika Moravčíková.

Keďže prebiehajúca bezprecedentná koronakríza – ktorá na úrovniach nášho kolektívneho i osobného (ne)vedomia závažným, traumatickým spôsobom ovplyvňuje naše životy – znemožnila okrem iného usporiadať v minulom roku aj plánované vedecké sympóziium i sprievodné umelecké podujatia dedikované okrúhlemu výročiu založenia nitrianskej Katedry kulturológie, pripomíname si ho dnes aspoň formou vydania tohto osobitého, v istom zmysle reprezentatívneho čísla *Culturologica Slovaca*. Poskytuje nemálo impulzov k zamysleniu a otvára mnoho otázok, vrátane tej, či príbeh nitrianskej kulturológie bude mať pokračovanie... Má (nielen) nitrianska kulturológia budúcnosť? A ak áno, akú? V kontexte konfrontácie úspešne sa rozvíjajúcich Cultural Studies v zahraničí a skutočnosti, že naše univerzitné kulturológické pracovisko je vlastne jedným z posledných svojho druhu na Slovensku, máme právo si klásť tieto, ale aj iné súvisiace otázky.² Ide predovšetkým o tie, ktoré vyvstávajú vo vzťahu k obsahu, hodnotovému rámcu a filozoficko-etickému významu kultúry v súčasnej, neblahej kultúrno-spoločenskej situácii. Veď poslaním a úlohou takej výsostne interdisciplinárne vedeckej disciplíny, akou je kulturológia, bolo a naďalej zostáva klásť závažné, páľivé otázky, hľadať na ne odpovede a nastavovať tak našej kultúre – tým pádom nám všetkým – zrkadlo. Prajeme Vám inšpiratívne a podnetné čítanie...

Július Fujak
Editor čísla

² Viac pozri: FUJAK, J.: Právo klásť otázky. Na margo tragédie koronamatrixu. In: *Vlna – časopis o súčasnej kultúre a umení*, 2021, roč. 23, [online]. [cit. 2021-06-17]. Dostupné na: <https://www.vlna.sk/pravo-klast-otazky-na-margo-tragedie-koronamatrixu/>